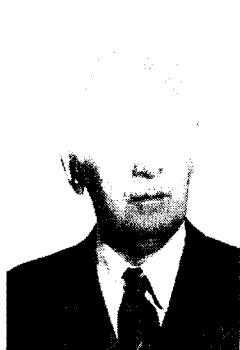

Adalékok Bán Imre gyöngyösi éveéhez

Szecske Károly

ABSTRACT: *Contributions to Imre Bán's years spent in Gyöngyös.* The author provides new information about the years Imre Bán, the renowned researcher on old Hungarian literature, spent in Gyöngyös as a schoolmaster of the Kohány István State High School between 1930–1952.

The author, who based his report on archival materials, deals with the early stage of Imre Bán's teaching and social activities, as well as his research.

Bán Imre
(1905–1990)

Még Bán Imre (1905–1990) professzor életében elhatároztam, hogy élete és munkássága 1930-tól 1952-ig terjedő Gyöngyösön töltött szakaszát feldolgozom. Indítékom háttérében az egri nyomdászat múltjával kapcsolatos helytörténeti kutatásaim állottak. 1974-ben ugyanis cikket írtam: Az egri nyomdászat múltjából címmel, az abban az évben 80. születésnapját ünneplő, 1894-ben Kőnig Ferenc (1856–1945) által alapított nyomdáról.⁽¹⁾

Kutatásaim során Csathó (Kőnig) Istvántól és özv. Csathó Emilné-től tudtam meg, hogy Bán Imre édesapja id. Bán Imre neves nyomdász volt Budapesten.⁽²⁾ Tanulmányom megjelenése után alig két évvel 1976 nyarán levélben kerestem fel Bán Imrét gyöngyösi éveire vonatkozó kérdéseket megfogalmazva. 1976. július 17-én az alábbi forrásértékű választ küldte el nekem:

"Kérésére válaszolva, az alábbiakban vázolom gyöngyösi tanár koromban végzett tudományos munkásságomat.

I. Sajtó alá rendezés, műfordítás

1. Zrínyi Miklós válogatott művei. Magyar Klasszikusok (Szépirodalmi Kiadó), Bp. 1952. Szöveg és kommentár, kb. 23 ív
2. Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból I–II. c. mű számára Apáczai Csere János: De summa scholarum necessitate c. beszéde teljes szövegének, a Magyar Enciklopaedia bevezetésének, valamint a De studio sapientiae c. beszéde szövegrészleteinek új fordítása. I. köt. (Tankönyvkiadó) Bp. 1951, 554–576. és 607–608. Zrínyi Miklós válogatott műveinek szövege és magyarázata, valamint a Montecuccoli-röpirat fordítása, II. köt. 1952, 620–642. és 1193–1204. Rákóczi Ferenc: Vallomások – részlet fordítása, II. köt. 1952, 1032–1039.

1. Szecske Károly: Az egri nyomdászat múltjából – emlékezés a 80 éves egri nyomdára, Magyar Grafika 1974. 3. sz. 64–66.
2. Kőnig István és özv. Csathó Emilné személyes közlései. (Eger, 1973/74)

3. Misztótfalusi Kis Miklós mentsége (Szöveg és magyarázatok), Bp. Szépirod. Kiadó, 1952. (Kb. 9 ív)

II. Tanulmányok

1. A francia szellem, A gyöngyösi ált. gimn. értesítője. 1933, 10-19.
2. Liszt Ferenc: uot. 1937, Különlenyomatban is. (19)
3. A gyöngyösi ref. egyház könyvtára a XVII. század 70-es éveiben, Magyar Könyvszemle, 1940, 242-250.
4. Otrokocsi Fóris Ferenc, A reformáció és ellenreformáció korának egyházi írói c. sorozatban (szerk. Incze Gábor), 13. sz. Bp. 1940, 29-47.
5. A gyöngyösi templomper Bocskay István korában, Csikesz Sándor emlékkönyvek II. köt., Debrecen, 1941, 142-159. Különlenyomatban is (18)
6. A gyöngyösi ref. ispotály, Egyháztörténet, 1943, 34-43.
7. A gyöngyösi református egyházközség levéltára, Egyháztörténet, 1943, 389-405.
8. Comenius és a magyar irodalom, Irodalomtörténet, 1950. 4. sz. 103-115.

III. Kisebb cikkek, adatközlések

1. Szent Korona (E kifejezés egy különleges XVII. századi értelmének magyarázata) Magyar Nyelv, 1941, 283.
2. Palóc (Adalék a szó XVIII. századi történetéhez), Magyar Nyelv, 1941, 339.
3. Otrokocsi Fóris Ferenc házassági tragédiája, Egyháztörténet, 1943, 229-232.
4. Egy provinciális egyházi költő: Balassagyarmati T. Mátyás, Egyháztörténet, 1944 (Megj. 1945.), 334-335.
5. Polgári Mihály és magyar történelme, Irodalomtörténet, 1950, 76-79.
6. Hebenstreit József szobrai Gyöngyösön, Művészettörténeti Értesítő, 1952, 133.

Ezen kívül jó néhány tudományos kritikát írtam, felsorolásukat nem tartom szükségesnek. Sokkal fontosabb az, hogy én rendeztem a gyöngyösi ref. egyházközség igen gazdag levéltárát, 1947-1948-ban a teljesen ömlesztett állapotban lévő városi levéltárát (ma az egri áll. levéltárban az én mutatóimmal), végül a gyöngyösi volt ferences könyvtár államosított és helyéről kiköltöztetett anyagát kb. 16.000. 1951-ig a város hivatalos levéltárosa voltam; a ferences könyvtárt 1953 áprilisában adtam át az Orsz. Széchenyi Könyvtárnak (ma Bajza József Tudományos Könyvtár).

Mint ismeretes, 1952. október 1-jei hatállyal kerültem a debreceni egyetemre, tudományos munkásságom felsorolt tételei mind ez időpont előtt keletkeztek...

Még egy kérdésre kell felelnem. Tanártársaim közül dr. Hontert Rezső, Szendy Vilmos és Dési József végeztek tudományos munkát, főként a több kiadásban megjelent Mátrakalauz szerkesztésével. Az első két barátom meghalt, Dési József címét, sajnós, nem tudom.⁽³⁾

Az 1976-ot követő években, mivel különféle kutatási megbízatásoknak kellett eleget tennem, nem tudtam foglalkozni e témával. Erre csak 1991-ben nyílt újabb lehetőségem, Bán Imre halála után. Ekkor ismét kapcsolatba léptem egyik korábbi adatszolgáltatómmal, özv. Csathó Emilnével, aki időközben újból férjhez ment, s ekkor már Czinege Lászlóné volt. Czinegéné ekkor kérésemre 1991 elején levelet írt Bán egykori édesapja, id. Bán Imre

3. Bán Imre levele birtokomban – Bitskey Istvántól tudom, (Jelenleg a debreceni egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Irodalmi Intézetének professzora, a régi magyar irodalom oktatója), hogy Bán Imre válaszelevelének megírása előtt érdeklődött kilétem felől. Ő közölte velem, hogy én Egerben élő helytörténeti kutató vagyok. Vele való kapcsolatomban csak a közölt levél váltására korlátozódott. Én személyesen sohasem találkoztam vele.

Budapesten élő nőtestvéréhez, aki 1991. február 28-án válaszolt levelére. A levél másolatát megkaptam, s ebből tudom most röviden rekonstruálni Bán Imre szüleinek élettörténetét.

Id. Bán Imre Dunapatajon született 1874-ben. Mohácson járta ki az elemi iskolát. Ezt követően itt szerezte meg a nyomdászi szakképesítést. Felszabadulása után a fővárosba költözött, ahol Rákosi Jenő lapjánál, a Budapesti Hírlapnál dolgozott, nyomdászként, illetve korrektorként. Rákosi Jenő id. Bán Imre jóakarója és pártfogója volt. 1902-ben vette feleségül az egri Kőnig Ferenc leányát, Adélt (1885-1944), akit egy budapesti nyomdászterkezetlen ismert meg. Házasságukból két leány és egy fiú született. A fiatalabb leány Éva (1923-1943) fiatalon Egerben halt meg, s itt is nyugszik.

Id. Bán Imre apósa kérésére családjával 1914-ben Egerbe költözött. Kőnig Ferenc egyrészt azért kérte vejét, hogy Egerbe költözzön: nem akarta, hogy a világháborús éveket a fővárosban élje át, másrészt szüksége volt üzemében vejének kitűnő szaktudására. Ifj. Bán Imre az elemi iskola első két osztályát még szülőhelyén, Budapesten végezte el, a harmadik és negyedik osztályt már Egerben. Ezt követően az 1916/17-es tanévben kezdte tanulmányait az Egri Magyar Királyi Állami Főreáliskolában. Itt érettségizett 1924-ben. 1924-től 1928-ig a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem magyar-francia szakos hallgatója volt, s közben egy évet Párizsban a Sorbonnen töltött állami ösztöndíjasként. Franciaországi tartózkodása alatt Kőnig István visszaemlékezése szerint nagyapja anyagilag is támogatta unokáját. Egyetemi tanulmányait befejezve a Budapesti Állami Középiskolai Tanárvizsgáló Bizottság előtt letette kötelező vizsgáit 1930-ban. ⁽⁴⁾

Id. Bán Imre leánya levelének tanulmányozása után 1992 márciusában Klaniczay Tibor akadémikushoz, mint Bán Imre egykori kollégájához fordultam újabb adatok gyűjtése céljából. Az akadémikus röviddel halála előtt 1992. április 1-jén a következő rövid, de szintén forrásértékű levelet küldte nekem:

"Bán Imre ügyében írt levelére sajnos csak töredékesen tudok válaszolni. Az biztos, hogy a szervezett tudományos élettel az intenzív kapcsolatai 1948-1949-ben kezdődtek, amikor bekapcsolódott a Magyar Irodalomtörténeti Társaság régi magyar irodalmi munkaközösségének munkájába. Én is úgy emlékszem, hogy később kapott valami támogatást az Akadémiától. De hogy tudóspótlék formájában-e, vagy más címen, azt nem tudom. Ennek csak az Akadémia levéltárában lehet nyoma. A Debrecenbe való átkerülésének évét pedig debreceni utódja, Bitskey István professzor pontosan meg tudja mondani, s azt is, milyen minőségben kezdte ott munkáját, úgy emlékszem rá, docensként, de nem biztos. Jelezném végül, bár lehet, hogy Ön ismeri is ezt, hogy Bán 70. születésnapja alkalmával a debreceni bölcsészkar által kiadott emlékkönyvben, s a Studia litteraria sorozat egyik kötetében írtam róla egy kis pályaképet, talán akad benne egy-két hasznosítható adat."⁽⁵⁾

Az idézett levelek s a visszaemlékezések tanulmányozása után 1994-től elkezdtem a Bán Imre gyöngyösi éveire vonatkozó levél- és irattári, s magánkézben lévő források összegyűjtését. Sajnos a tüzetes forráskutatások eredménye nem teljes. A Heves Megyei Levéltárba 1950 után, az egykori Koháry István Állami Gimnázium iratai közül rendkívül töredékes anyag került be, az 1946-47-es tanévvel bezárólag. Ezek között 1930-tól 1945-ig jóformán semmi érdemleges rávonatkozó egykori anyag nem található. Az 1945 utáni már valamivel gazdagabb. Az egykori gimnázium jelenlegi jogutódja a Berze Nagy János Gimnázium irattárában semmilyen anyag nem maradt fel 1952-ig.⁽⁶⁾ Bitskey István szóbeli tájékoztatása

4. id. Bán Imre Budapestén élő leánya Marosi Józsefné Czinege Lászlónéhoz írt 1991. febr. 28-án keltezett levele birtokomban. – Kőnig István személyes közlése (1976).

5. Klaniczay Tibor levele birtokomban

6. A gyöngyösi Berze Nagy János Gimnázium iskolai titkárnak és könyvtárosának személyes közlése ez év áprilisában

szerint Bán Imre özvegyétől a debreceni egyetemre bekerült anyag nem tartalmaz semmi gyöngyösi vonatkozású adatot. (7)

A fent leírtak lehetetlenné teszik Bán Imre 1930 nyaratól 1952. október 1-jéig tartó gyöngyösi éveinek tüzetes, s teljes részletességű feldolgozását. Ezért úgy határoztam, közleményemben az általam feltárt töredékes forrásokat használom fel, de nem ismételtem meg a Bán Imréről életében és halála után keletkezett interjúk, méltatások, nekrológok amúgy is hiányos gyöngyösi vonatkozású adatait. (8)

I. Bán tanári arcképének új adalékai

Bán Imre a középiiskolai tanári vizsga letétele után az 1930-31-es tanévben az 1634-ben alapított Gyöngyösi Állami Koháry István Reálgimnáziumba került, az 1930 nyarán nyugalmomba vonuló Stiller János latin-görög szakos tanár helyére helyettes tanári minőségben. (9) Feltehető a kérdés, hogy miért nem szülővárosában, Budapesten keresett állást. Ennek oka minden bizonnyal az volt, hogy szülei és rokonai a közeli Egerben éltek. (10) Az 1935-36-os tanévben nevezték ki rendes tanárnak. (11)

Bán Imre nagy szerencséje, hogy egy alkotó, s az oktatásnak és a nevelésnek élő tanári közösségbe került. Kollégái közül nem egy tudóstanárral is volt. Erdős Tivadar (1877-1954) görög-latin szakos tanár neves tankönyvíró volt. (12) Stiller Kálmán (1887-1963) kollégája sokat cikkezett a helyi lapokba. (13) Forgács Ferenc magyar-latin szakos tanár (1884-1956) megírta a gimnázium történetét és közölte az intézmény értesítőjében. (14) Dr. Papp István

7. Bitskey István professzor szóbeli közlése Egerben, 1994 nyarán.
8. A következőkben a teljesség minden igény nélkül sorolok fel néhány Bán Imrere vonatkozó anyagot. Közülük Bán Imre gyöngyösi éveinek legjobb összefoglalói Klaniczay Tibor és Fülöp Lajos írásai. – Bitskey István: Bán Imre hetven éves. Helikon, 1975. 2. sz. 296. – Klaniczay Tibor: Bán Imre köszöntése Studia Litteraria, XIII. 1975. 5-10. (Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen) – Kovács Sándor Iván: A 70 éves Bán Imre köszöntése, Irodalomtörténeti közlemények, 1975. 4. sz. – Julow Viktor: Bán Imre köszöntése, Alföld 1981. 1. sz. 92. – Bán Imre 80 éves, Alföld, 1985. 12. sz. (Tarnócz Márton: A tudós köszöntése, beszélgetés Bán Imrével. Gömörbeai András és Bitskey István kérdéseire válaszol.) – Studia Litteraria XXIII. Debrecen, 1985. – A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézetének Közleményei és Kiadványai. (A kötetet tiszteletére adták ki. A könyv kilenc tanulmányt és egy bibliográfiát tartalmaz a professzor 1975 és 1984 között kiadott munkáiról. – Cs. Varga István: Bán Imre – A régi irodalom professzora, Heves Megyei Népművelés, 1989. nov. 8. – In Memoriam Bán Imre (Borzásák István, Imre László, Bitskey István nekrológiái) Alföld, 1990. 5. sz. 87-91. – Fülöp Lajos: Avatóbeszéd Bán Imrének, a Berze Nagy János Gimnázium aulájában 1991-ben felavatott emléktáblája elhelyezésekor. A Gyöngyösi Berze Nagy János Gimnázium Értesítője az intézet fennállásának 360. évében 1984-1994. Gyöngyös, 1995. Szerk. Berecz Andrásné. 20-25.
9. A Gyöngyösi Állami Koháry István Reálgimnázium Értesítője az 1930/31. iskolai évről. Gyöngyös, 1931.; 15. (A továbbiakban: Értesítő)
10. König István személyes közlése. (Eger, 1976)
11. Értesítő az 1935/36. iskolai évről. Gyöngyös, 1936. 84.
12. Értesítő az 1930/31. iskolai évről. 7.
13. Értesítő az 1932/33. iskolai évről. Gyöngyös, 1933.; 23.
14. Értesítő az 1933/34. iskolai évről. Gyöngyös, 1934. 41.
15. Értesítő az 1934/35. iskolai évről. Gyöngyös, 1935.; 74-85.
16. A gyöngyösi Koháry István Gimnázium évkönyve az 1941-42. iskolai évről. Gyöngyös, 1942.; 3-4. (A továbbiakban: Évkönyv)

(1881-1962) latin-görög szakos tanártársa Horátius szakértője volt.⁽¹⁵⁾ Luz Ignác (1880-1974) magyar-német-francia szinonimaszótáron dolgozott.⁽¹⁶⁾

Bán Imre munkásságának kibontakozását nemcsak tanártársai segítették, hanem az is, hogy az iskolának gazdag könyvtára volt, s ekkortájt már számos folyóiratot járatott az intézmény. Az értesítő tanúsága szerint, amikor odakerült Gyöngyösre, az alábbi folyóiratok jártak az iskolába: Apolló, Debreceni Szemle, Katholikus Szemle, Magyar Művészet, Magyar Paedagogia, Magyar Pszichológiai Szemle, Napkelet, Népünk és nyelvünk, Társadalomtudomány, Testnevelés, Térképészeti Közlöny, Turistaság és Alpinizmus, Ungarische Jahrbücher, Athenaeum, Budapesti Közlöny, Budapesti Szemle, Egészség, Egyetemes Philológiai Közlöny, Erdélyi Múzeum, Fizikai és Kémiai, Didaktikai Lapok, Irodalomtörténet, Magyar Közéiskola, Magyar Kultúra, Magyar Nyelv, Magyar Nyelvőr, Minerva, Országos Közéiskolai Tanáregyesületi Közlöny, Pannonhalmi Szemle, Századok.⁽¹⁷⁾ Az 1933-34-es tanévtől járatták a Szegeden kiadott Cselekvés Iskoláját is.⁽¹⁸⁾

Tanári működését az 1930/31-es tanévtől az 1946/47-es tanévig tudjuk adatszerűen nyomon követni.⁽¹⁹⁾

Tanév	Osztály	Tantárgy	Óraszám	Heti órák	Oszályfőnök
1930/31	IV.	francia		16	-
	V.	francia			
	VI.	francia			
	VIII.	francia			(20)
1931/32	V.	magyar		17	-
	VI.	francia			
	VII.	francia			(21)
1932/33	IV.	magyar		19	VI.
	VI.	francia			
	VII.	francia			
	VIII.	francia			(22)
1933/34	V.	magyar		10	VII.
	VII.	francia			
	VIII.	magyar francia			(23)

17. Értesítő az 1937/38. iskolai évről. Gyöngyös, 1938.; 40-41.

18. Uo.

19. Ennek oka, hogy az 1947-48-as tanévtől az 1951/52-es tanévig sem az iskolai értesítők, sem más források nem maradtak fenn.

20. Értesítő az 1930/31. iskolai évről. Gyöngyös, 1931.; 10.

21. Értesítő az 1934/32. iskolai évről. Gyöngyös, 1932.; 13.

22. Értesítő az 1932/33. iskolai évről. Eger, 1933.; 22, 57.

23. Értesítő az 1933/34. iskolai évről. Gyöngyös, 1934.; 149.

24. Értesítő az 1934/35. iskolai évről. Gyöngyös, 1935.; 88-89.

Tanév	Osztály	Tantárgy	Óraszám	Heti órák	Oszályfőnök
1934/35	V.	francia	4	19	VIII. (24)
	VI.	magyar	3		
	VIII.	francia	5		
		magyar	3		
1935/36	II.	francia	4	21	V. (25)
		magyar	3		
	V.	francia	4		
	VI.	francia	5		
1936/37	VII.	francia	4	13	VI. (26)
	VIII.	francia	4		
		francia	4		
1937/38	I.	ének	1	13	VII. (27)
	V.	francia	4		
	VII.	francia	4		
	VIII.	francia	4		
1938/39	IV.	ének	1	10	VIII. (28)
	VI.	francia	5		
	VIII.	francia	4		
1939/40	V.	magyar	3	15	- (29)
	VI.	magyar	3		
		francia	5		
	VII.	francia	4		
1940/41	VI.	magyar	3	14	- (30)
	VII.	magyar	3		
		francia	4		
	VIII.	francia	4		
1941/42	V.	francia	4	22	- (31)
	VI.	francia	4		
	VII.	magyar	3		
		francia	4		
	VIII.	magyar	3		
		francia	4		

25. Értésítő az 1935/36. iskolai évről. Gyöngyös, 1936.; 84-85.
26. Értésítő az 1936/37. iskolai évről. Gyöngyös, 1937.; 32-33.
27. Értésítő az 1937/38. iskolai évről. Gyöngyös, 1938.; 40-41.
28. Évkönyv az 1938/39. iskolai évről. Gyöngyös, 1939.; 28-29.
29. Évkönyv az 1939/40. iskolai évről. Gyöngyös, 1940.; 22-23.
30. Évkönyv az 1940/41. iskolai évről. Gyöngyös, 1941.; 14-15.
31. Évkönyv az 1941/42. iskolai évről. Gyöngyös, 1942.; 26-27.
32. Évkönyv az 1942/43. iskolai évről. Gyöngyös, 1943.; 10-11.

Tanév	Osztály	Tantárgy	Óraszám	Heti órák	Osztályfőnök
1942/43	V.	magyar	3	21	-
		francia	4		
	VI.	francia	4		
	VII.	francia	4		
		magyar	3		
	VIII.	francia	3	(32)	
1943/44	V.	magyar	3	24	-
		francia	4		
	VI.	magyar	3		
		francia	4		
	VII.	francia	4		
	VIII.	magyar	3	(33)	
		francia	3		
1944/45	---	---	---	---	---
1945/46	V.	magyar	3	14	-
		francia	2		
	VI.	magyar	2		
		francia	2		
	VII.	magyar	2		
	VIII.	francia	2	(35)	
		magyar	2		
		francia	1		
1946/47	VI.	magyar	3	20	-
		francia	5		
	VII.	magyar	5		
		francia	2		
	VIII.	magyar	3	(36)	
		francia	2		

A táblázatból kitűnik, hogy évenként változó heti óraszámúak voltak. Az osztályfőnöki funkció elmaradása feltehetően azzal kapcsolatos, hogy az 1930-as évek végétől a református egyház könyvtárát és levéltárát rendezte.

Bán Imre legkedvesebb és legjobban beszélt idegen nyelvre a francia volt. Ebből a nyelvből külön társalgási gyakorlatok vezetésére is hajlandó volt, az e nyelv iránt intenzíven érdeklődő diákok részére.

33. Évkönyv az 1943/44. iskolai évről. Gyöngyös, 1944.; 8-9.

34. Nincs forrás.

35. Évkönyv az 1945/46. és 1946/47. iskolai évről. Gyöngyös, 1947.; 4.

36. Uo. 14.

37. Értesítő az 1930/31. iskolai évről. 24.

38. Értesítő az 1931/32. iskolai évről. 24.

39. Értesítő az 1932/33. iskolai évről. 34.

40. Értesítő az 1933/34. iskolai évről. 106.

41. Értesítő az 1934/35. iskolai évről. 109.

Tanév	Csoport	Óra	
1930/31	1	2	(37)
1931/32	2	4	(38)
1932/33	1	2	(39)
1933/34	2	4	(40)
1934/35	2	4	(41)
1935/36	2	4	(42)
1936/37	2	2	(43)
1937/38	2	4	(44)
1938/39	1	2	(45)

Az 1939/40-es tanévtől már nem vállalkozott társalgási gyakorlatok vezetésére. Ennek hátterében akkor már kibontakozó tudományos munkássága állott.

Bán Imre állandóan fejlesztette és gazdagította nyelvtudását. Ennek érdekében vállalkozott különféle tanfolyamok elvégzésére is. Olasz nyelvtudását 1937-ben Debrecenben, magyar tudását 1940-ben Budapesten, francia nyelvismeretét 1943-ban szintén Debrecenben tanfolyamon mélyítette tovább.⁽⁴⁶⁾

A második világháború után kiváló francia nyelvtudását méltányolva, az 1946/47-es tanévtől a miskolci tankerület főigazgatója megbízta a francia nyelv tankerületi szakfelügyeletével.⁽⁴⁷⁾

Bán Imre rendkívül szeretett tanítani, tudását növendékeinek átadni. Nem véletlen, hogy már az 1931/32-es tanévben igazgatója megbízta az 1872. december 19-én alapított Vachott Sándorral elnevezett Ifjúsági Önképző Kör vezetésével. Az iskolai értesítő szerint az önképző kör "a lefolyt iskolai évben is, jelentős munkát végzett Bán Imre helyettes tanár vezetése alatt..." Az iskolai évben kilenc rendes gyűlést tartottak, ahol két szabad előadás, tizenegy felolvasás, nyolc szavalat hangzott el. Megbíráltak két jelíges költeményt, három novellát, és egy zeneszámot. A kör rendezte meg a tanév során az október 6-i emlékünnepeket is. December 5-én pedig gróf Koháry István névadó és Edison fizikus emléke előtt tisztelegtek. Bán Imre az év során két pályatételt tűzött ki, amelynek címei: A magyar renaissance történeti regényeinkben, Goethe és Kazinczy.⁽⁴⁸⁾

Az 1932/33-as tanévben a körre bízták ismét az október 6-i ünnepség, sőt március 15-e megünneplésnek megszervezését. Ezen kívül házi ünnepséget tartottak Arany Jánosról és Gárdonyi Gézaról. A vezető tanár az év során az alábbi pályatételeket tűzte ki: Lélekábrázolás Arany Jánosnál, A romantika irodalmi felfogása a költői hivatásról. Ez utóbbit francia nyelvből tűzte ki.⁽⁴⁹⁾ A következő tanévben házi ünnepséget rendeztek a tanulók Herczeg Ferenc író tiszteletére.

44. Értesítő az 1937/38. iskolai évről. 58.

45. Évkönyv az 1938/39. iskolai évről. 43.

46. Heves Megyei Levéltár (a továbbiakban: HML) XXVI-52/2. A Gyöngyösi Állami Koháry István Gimnázium iratai. 1945-1946.; Kimutatás a gyöngyösi áll. gimn. és ált. iskolához való beosztásra ill. foglalkozásra. Gyöngyös, 1946. aug. 4.; 353-1945-1946.

47. Évkönyv az 1945/46. és az 1946/47. iskolai évről. 13.

48. Értesítő az 1931/32. iskolai évről. 19, 23.

49. Értesítő az 1932/33. iskolai évről. 28-29.

50. Értesítő az 1933/34. iskolai évről. 164.

51. Értesítő az 1934/35. iskolai évről. 100.

Magyarból ezt a pályatételt kellett kidolgozni: Mi magyarázza Madách: Az ember tragédiája című művének külföldi sikereit? Franciából Victor Hugo: Nyomorultak című műve elemzését kérte.⁽⁵⁰⁾

Az 1934/35-ös tanévtől átmenetileg Luz Ignác magyar-német szakos tanár vette át az önképző kör vezetését.⁽⁵¹⁾ Az 1941/42-es tanévtől azonban ismét reá bízta. A tanévben az alakuló értekezleten kívül kilenc irodalmi, egy természettudományi, két ünnepi, három választmányi és egy zárógyűlést tartottak. Ezeken elhangzott tizenhárom szavalt, tizenegy felolvasás, kilenc szabadelőadás, hat zeneszám, egy novella és egy színdarabrészlet. A kör rendezte meg az október 6-i és a március 15-i emlékünnepeket. Előadásban emlékezett meg Bán Imre Kőrösi Csoma Sándorról, Babits Mihályról és Remenyik Sándorról.⁽⁵²⁾ A tanévben tizenhárom önképzőkori értekezlet volt, ahol elhangzott harminchat szavalt, húsz felolvasás, hat szabadelőadás, négy zeneszám, két novella, két színdarabrészlet. A kör üléssein foglalkoztak Madách Imre, Ady Endre, Kosztolányi Dezső, Mécs László, József Attila, Gulácsy Irén, Erdélyi József és Sinka István munkásságával. Különös érdeme Bán Imrének József Attila, Erdélyi József és Sinka István programbavétele. Egyébként annak idején József Attila az egyetlen egyidőben szaktársa volt. Ebben a tanévben is ők rendezték meg az október 6-i és március 15-i díszünnepeket.⁽⁵³⁾

Az 1943/44-es tanévben nyolc értekezletet hívott össze, ahol elhangzott huszonhét szavalt, tizennégy előadás, tizenkét zeneszám, egy novella, három színdarabrészlet. Az év főcélja napjaink irodalmának főként Babits Mihály, Nyíró József és Herczeg Ferenc munkásságának a megismertetése volt. Az év során ők rendezték a március 15-i ünnepséget.⁽⁵⁴⁾

Az 1946/47-es tanévtől újra megindult az önképzőkör hetedik és nyolcadikos tanulók részvételével. A tanévben a kör rendezvényei közül kiemelkedett a modern magyar irodalomról rendezett kultúrest, s a Shakespeare darabokból összeállított jelenetek előadása, s Madách: Az ember tragédiája című műve VIII. és X. színének bemutatása az ő rendezésében.⁽⁵⁵⁾

Az önképzőkör vezetésén kívül több egyéb iskolai elfoglaltsága is volt. Már az 1930/31-es tanévben tagja lett az iskolai Tanulók Segítő Egyesületnek.⁽⁵⁶⁾ A következő tanévtől ő lett az iskolai könyvtár őre.⁽⁵⁷⁾ Az 1934/35-ös iskolai évtől pedig tanárkari értekezletek jegyzői feladatait bízta rá.⁽⁵⁸⁾ 1937/38-tól ő lett a tanári könyvtár őre. Korábban az ifjúsági könyvtárosi feladatokat is ellátta.⁽⁵⁹⁾

Mint vérbeli tanár és ismeretterjesztő számos különböző típusú előadást tartott az iskolában és iskolán kívül. Elsőként a kartársainak tartott nevelési és módszertani értekezleteken elhangzott előadásait említem meg. Az 1939/40-es évben a Magyar irodalmi oktatás mód-

52. Évkönyv az 1941/42. iskolai évről. 42-43.

53. Évkönyv az 1942/43. iskolai évről. 18.

54. Évkönyv az 1943/44. iskolai évről. 16.

55. Évkönyv az 1945/46. és az 1946/47. iskolai évről. 16-17.

56. Értesítő az 1930/31. iskolai évről. 38.

57. Értesítő az 1931/32. iskolai évről. 11.

58. Értesítő az 1934/35. iskolai évről. 88-89.

59. Értesítő az 1937/38. iskolai évről. 40-41.

60. Évkönyv az 1939/40. iskolai évről. 46.

61. Évkönyv az 1940/41. iskolai évről. 24.

62. Évkönyv az 1941/42. iskolai évről. 35.

63. Évkönyv az 1942/43. iskolai évről. 26.

64. Évkönyv az 1943/44. iskolai évről. 22.

65. Értesítő az 1935/36. iskolai évről. 87.

szere ⁽⁶⁰⁾ 1940/41-ben: Az osztályozás módszere és tényezői ⁽⁶¹⁾, 1941/42-ben: Az élménydolgozat módszere – A fogalmazás tanítása ⁽⁶²⁾, a következő tanévben Egy magyar tanmenet tanulságai – Nyelvi összefoglalások módszere ⁽⁶³⁾ 1943/44-ben: Új magyar irodalmi elméletek – A helyesírás tanításának módszere című előadásai hangzottak el.⁽⁶⁴⁾

Az 1935/36-os tanévben kartársainak Liszt Ferencről és Bethlen Gábor erdélyi fejedelméről beszélt.⁽⁶⁵⁾

Fontosnak tartotta a szülőkkel való szoros kapcsolatot is. Ennek érdekében az 1935/36-os tanévben A modern nyelv tanulása és a szülői ház ⁽⁶⁶⁾, az 1937/38-as tanévben pedig a helyes magyarságról tartott előadásokat.⁽⁶⁷⁾ Nem feledkezett meg a diákokról sem. Például az 1930/31-es tanévben finnugortestvéreinkről beszélt nekik.⁽⁶⁸⁾

A helyi református egyház presbitereként több előadást tartott annak vallásos délutánjain. Az 1931/32-es tanévben ezen a rendezvényen két előadása hangzott el.⁽⁶⁹⁾ A következő tanévben Arany Jánosról beszélt az érdeklődőknek.⁽⁷⁰⁾ Az 1934/35-ös tanévben Madách Imréről emlékezett meg.⁽⁷¹⁾ 1940/41-ben több előadást is tartott ezen a rendezvényen.⁽⁷²⁾ Az ezt követő tanévben is tartott ilyen előadásokat.⁽⁷³⁾

Nem feledkezett meg a városban akkortájt szervezett szabadlíceumi rendezvényről sem. Az 1936/37-es tanévben ezen Liszt Ferenc életéről és művészetéről, valamint a renaissance festőművészetéről szólt.⁽⁷⁴⁾ Az 1937/38-as tanévben pedig a magyarság eredetéről beszélt.⁽⁷⁵⁾

Részt vállalt a nemzetvédelmi előadássorozatból is. Például az 1941/42-es tanévben: A magyarság élete a múltban és a jelenben, Szellemtörténetírás és köztörténeti szemlélet címmel tartott előadásokat.⁽⁷⁶⁾

Ha szükség volt rá, más városokat is felkeresett előadásaival. Például 1933. február 2-án az Egri Gárdonyi Géza Társaságban, a Francia szellem című előadását hallhatták az érdeklődők.⁽⁷⁷⁾

Ha módja volt rá, részt vett a tanulók iskolai kirándulásain. 1930. október 10-én másodikos és negyedikes tanulókkal Almássy Gusztáv és Luz Ignác kartársaival együtt felkeresték a siroki várat, a recski ércbányát és a parádi fürdőt.⁽⁷⁸⁾

1934. április 28. és május 9. között több kartársával együtt vett részt a tanulók kirándulásán.⁽⁷⁹⁾ 1937. május 25-26-án tanítványaival Budapest nevezetességeit tekintették meg.⁽⁸⁰⁾

Rendkívül aktív életet élő emberként számos társadalmi elfoglaltsága is volt. Az 1930/31-es tanévtől tagja volt az Eötvös kollégium volt tagjai Szövetkezetének.⁽⁸¹⁾ Az 1935/36-os

66. Értesítő az 1935/36. iskolai évről. 108.

67. Értesítő az 1937/38. iskolai évről. 64.

68. Értesítő az 1930/31. iskolai évről. 20.

69. Értesítő az 1931/32. iskolai évről. 14.

70. Értesítő az 1932/33. iskolai évről. 23.

71. Értesítő az 1934/35. iskolai évről. 91.

72. Évkönyv az 1940/41. iskolai évről. 17.

73. Évkönyv az 1941/42. iskolai évről. 29.

74. Értesítő az 1937/38. iskolai évről. 64.

75. Értesítő az 1936/37. iskolai évről. 54.

76. Évkönyv az 1941/42. iskolai évről. 51.

77. Értesítő az 1932/33. iskolai évről. 23.

78. Értesítő az 1930/31. iskolai évről. 28.

79. Értesítő az 1933/34. iskolai évről. 169.

80. Értesítő az 1936/37. iskolai évről. 49.

81. Értesítő az 1930/31. iskolai évről. 7.

82. Értesítő az 1935/36. iskolai évről. 87.

83. Értesítő az 1936/37. iskolai évről. 35.

84. Évkönyv az 1938/39. iskolai évről. 31.

tanévtől belépett a Collegium Hungaricum Szövetségbe, a helybeli református egyház presbitere lett, s jegyzőjévé választotta a Gyöngyösi Öregdiákok Szövetsége.⁽⁸²⁾ Az 1936/37-es tanévben tagjává fogadta a Mátra Egylet választmányát.⁽⁸³⁾ Az 1938/39-es tanévtől vezette a helyi református diákok Soli Deo Gloria Kollégiumát.⁽⁸⁴⁾

Mivel 1945-ben politikailag igazolták, továbbra is működött a református egyház presbitereként, tagja lett a Magyar Orosz Művelődési Egyesület Kultúrbizottságának, s előadója volt a helyi népművelési tanácsnak.⁽⁸⁵⁾

A második világháború utáni rendszerváltozás magával hozta a tankönyvek jórészének megváltozását is. Ennek során 1946 tavaszán a Vallási- és Közoktatásügyi Minisztérium elrendelte, hogy a Köznevelés első évfolyama ötödik számában közreadott tankönyvjegyzékben feltüntetett gimnáziumi könyvekre vonatkozó észrevételeket, tapasztalatokat, kívánságokat külön értekezleten is meg kell vitatni, s az erről készült jegyzőkönyvet a minisztériumba kell felterjeszteni.

A helyi gimnáziumban ennek a vitája 1946. március 19-én volt. Az intézmény tanárai véleményüket, javaslataikat írásban is leadták. A gyűlés jegyzőkönyve az írásban leadott s az értekezleten elhangzottak tömör összefoglalását tartalmazza.

A jegyzőkönyvben Bán Imre alábbi magas véleményei olvashatók a tankönyvekről. "Baróti-Gerézdi: Magyar írók Katona József VII. o. és Barta-Kovalovszky-Waldapfel: Magyar írók Vörösmartytól József Attiláig. Mindkét könyv – igen helyesen – olvasókönyvtípus. Tartalmas és tömör irodalomtörténeti összefoglalással. Komoly munkával szerkesztett, értékes művek, s néhány hiány pótlásával, néhány kisebb fogyatékoság kiküszöbölésével kitűnő modern tankönyvekké válhatnak. Szempontjaik mindenütt frissek, az irodalomtudomány legújabb eredményeit ügyesen foglalják össze.

A legfontosabb megjegyzésünk az, hogy az olvasókönyvet még részletesebbé kellene tennünk, még több szemelvény felvétele volna kívánatos. A régi magyar irodalomban ez talán nem is annyira szükséges, mint az újabb irodalmi és ízlésirányok ismertetése során.

Az irodalom fogalmát tüzetesebben, s talán kissé pontosabban kellene meghatározni. A felvilágosodás korát nem lehet a XVIII. század elejéig visszatalni. Igaz, hogy vannak felvilágosodási csírák már ebben a korban is, de Rákóczi, Mikes, Faludi még nem képviselői ez újabb iránynak. Rákóczival kapcsolatban egyébként meg lehetett volna említeni a janzenizmus lényegét is.

A VII. oszt. könyv fogalmazásában nem helyeseljük az ilyen részleteket: "nyelvét, verselését általában nehéznek szokták tartani" (184. lap), "Dorottya c. eposzát tartják legsikerültebbnek." (206. lap). Az ilyenfajta fordulatok azt a látszatot keltik, hogy a szerző nem osztja a kialakult irodalomfelfogást, de cáfolni viszont feleslegesnek tartja.

A VIII. oszt. könyvről az alábbi észrevételeket közlöm: Itt kellene az olvasókönyv igen alapos kibővítése. Tompa Mihálytól nem elég egy vers. Róla egyébként az összefoglaló elméletben nincs egy szó sem. Bizonyára tévedésből maradt ki, midőn a szerzők az anyagot megosztották. Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, Justh Zsigmond, Ambruss Z., Tolnai L., megérdemelnének egy-egy jól választott szemelvényt, sőt nélkülük nem is lehet komolyan tanítani a magyar próza történetét. Vajda János két gyönyörű verse »Húsz év múlva« és »Harminc év után« nem maradhat ki egy modern szempontú olvasókönyvből. Ady magyarság-szemléletének bemutatására nélkülözhetetlen volna a »Duna vallomása« c. verse. Gárdonyi (267. lap) nem német nyelvű, hanem csak német-nevű családból származott. (Köztudomású, hogy

85. HML. XXVI-52/2. Gyöngyösi Állami Koháry István Gimnázium iratai 1945/46. Kimutatás a gyöngyösi áll. gimn. és állt. iskolához való beosztásra, ill. foglalkoztatásra. Gyöngyös, 1946. aug. 4.; 353/1946.

anyja magyar paraszti családból származott, atyja pedig lelkesen szolgálta a magyar szabadságharc ügyét.) Vörösmarty–Arany–Petőfi összefoglalása kitűnő, de nélkülözhetetlen lenne egy-egy tömör, összefoglaló szakasz e három nagy költőnk művészi egyéniségének jellemzésére. (Vörösmarty képzelet alkotása, Petőfi drámai ösztöne, lírai realizmusa, Arany emberábrázoló és különleges szerkesztő művészete stb.)

Kár, hogy a világirodalmi kitekintések elmaradtak, nyilván papírhány miatt. Mindamellett a könyvek jók, használhatók, kár, hogy kibírhatalan áruk miatt a tanulók alig 15 %-a tudta megszerezni őket.⁽⁸⁶⁾

A francia nyelvkönyvre a következő megjegyzést tette: "Régi tankönyvek, észrevétel nincs."⁽⁸⁷⁾

A levéltári források között fennmaradtak Bán Imréről érdekes megjegyzések, sőt, olvasható a források között véleménye önmagáról is. Az 1945/46-os tanévből a gimnázium iratai között olvasható négy feljegyzés az akkor az intézményben oktató tanárokról. Bán Imréről az alábbi vélemények találhatók: "1. Igen jó képzettségű, jó módszerrel tanít. 2. Munkájával, példájával nevel. 3. Hivatali dolgának eleget tesz. 4. Széles társadalmi tevékenységet fejt ki."⁽⁸⁸⁾ Egy másik aláírás és dátum nélküli feljegyzésben ez található róla: "Igen jó képzettségű, jó módszerrel tanít. Hivatali dolgának eleget tesz. Széles társadalmi tevékenységet fejt ki."⁽⁸⁹⁾

A harmadik szintén dátum és aláírás nélküli feljegyzés a következőket tartalmazza: "I. Széles látókörű, igen képzett tanár. II. Egyéni tartása van, de a nevelő tényezőket nem aknázza ki eléggé. III. Hivatali teendőit jól és pontosan látja el, de többletmunka vállalásába sokszor kevésbé buzgó. IV. Széleskörű társadalmi munkásságot fejt ki."⁽⁹⁰⁾

A harmadik minősítése már nem egyértelműen pozitív, sőt ellentmondásos. Míg az első minősítésben az áll, hogy "jó módszerrel tanít", a másodikban így vélekednek róla: "de a nevelő tényezőket nem aknázza ki eléggé". A harmadik jellemzésben a harmadik és a negyedik pont teljesen üti egymást. Érthetetlen az, hogy "széles társadalmi tevékenységet fejt ki", ugyanakkor "többletmunka vállalására sokszor kevésbé buzgó". Az 1946. július 31-én kelt "Tanárok és tanulók nyári munkavállalása" című feljegyzésben az alábbi olvasható róla: "Bán Imre gyenge egészségi állapota miatt fizikai munkát nem vállal, különféle társadalmi alakulatoknál végez szellemi munkát."⁽⁹¹⁾

Az utóbb idézet dokumentum mellékleteként található Bán Imre saját magáról 1946. július 30-án papírra vetett jellemzése, amely így hangzik: "A VK Minisztériumnak a tanárok testi munkájával összefüggő rendeletére az alábbiakat jelentem:

- a.) Gyenge egészségi állapotomra való tekintettel fizikai munkát végezni *nem tudok*. Egyébként sem ruhám, sem cipőm nincs olyan, amelyben ilyenmű munkát végezhetnék.
- b.) Országunk szellemi újjáépítése, nézetem szerint, van olyan fontos, mint a fizikai újjáépítés, ebből pedig egész éven át bőségesen kivettem a részemet minden *ellenszolgáltatás nélkül*. E szellemi munkát most is végzem, irányítom a *Magyar-Szovjet Művelődési Társaság* helyi csoportjának kultúr munkáját, előkészítem a csoport őszi munkatervét. Magamnak is állandó ismeretszerzésre, olvasásra van szükségem e téren. Én végzem a társaság tevékenységének sajtóbeszámolóját is.

86. HML. XXVI-52/2. Jegyzőkönyv a gyöngyösi állami gimnáziumban 1946. márc. 19-én a tankönyvek ügyében tartott értekezletről. 192/1945/46.

87. Uo.

88. HML. XXVI-52/2. A véleményt D. J. kollegája írta róla 1946. ápr. 18-án.; 228/1945/46.

89. Uo.

90. Uo.

91. HML. XXVI-52/2. 343/1945/46.

92. Uo.

- c.) Állandóan foglalkozom a magyar irodalom tanításának szakkérdéseivel. Tapasztalataimat szeretném a szakirodalomban közrebocsátani.
- d.) Több könyvismertetést és bírálatot kell elkészítenem az »Egyháztörténet« c. tudományos folyóirat számára. E folyóirat állandó munkatársa vagyok, francia nyelvű kivonatokat is én készítem.⁽⁹²⁾

Magáról írott tömör véleménye rendkívül tárgyilagos, objektív. Ugyanakkor tükrözi emberi önértékelését, s azt, hogy tisztában van saját értékeivel.

Egy 1946. augusztus 4-én általa kitöltött hivatalos kimutatás bepillantást enged széleskörű műveltségébe. Ebben leírta, hogy szaktárgyain kívül tudna tanítani történelmet és német nyelvet, "alsó fokon talán olaszt és művészettörténetet". Nyelvismereténél megjegyezte, hogy ért: "francia, német, olasz", beszél: "francia (tökéletesen), német, olasz". A magyar nyelven kívül még tanítani képes francia nyelven is.⁽⁹³⁾

II. Adalékok tudósi pályája kezdetéhez

1. Bán Imre levéltári rendezői munkája 1945 előtt

A helyi református egyház presbitereként az 1930-as évek végén rendezte templom épületében, az egyházközség régi századokból fennmaradt, addig ömlesztett állapotban lévő iratait. E munka kezdeti és befejezési évét pontosan nem tudtam megállapítani. Azonban a rendezés tényéről az egyházközség presbitériuma 1939. szeptember 15-én tartott gyűlésének jegyzőkönyvében az alábbi rendkívül értékes bejegyzést találtam, amely a következő:

"9. szám. Bán Imre presbiter előterjesztést tesz a gyöngyösi egyházközség levéltárának ügyében. Előadja, hogy a levéltár rendezése során igen értékes anyag került elő, a tudományos feldolgozás Esze Tamás lelkipásztor és az előadó munkája folytán folyamatban van. Jellemzésül megemlíti, hogy az egyház levéltárában 31 XVI-XVII. századi török okmány van. Közülük 29 török nyelvű. Számos egykorú levél pedig a gyöngyösi egyház múltjára vet igen érdekes fényt. Kéri a presbitériumot, állapítson meg egy bizonyos összeget a levéltár rendezésének és kiegészítésének költségeire. Egyben pedig tegyen előterjesztést az egyházkerületnek, az egyházi községi levéltárakban bizonyosan másutt is rejtőző anyag feldolgozására.

A presbitérium igaz örömmel értesül az egyház küzdelmes múltját híven őrző levéltár rendezési munkálatairól. A felmerülő költségek fedezésére évi 50 P.-t állapít meg. Kéri a főtisztelendő egyházkerületet, adjon utasítást az egyházközségek levéltári anyagának rendezésére és lajstromozására, hogy a helyi összeírások alapján elkészülhessen és a tudományos kutatás számára hozzáférhető legyen az egyházközségek levéltári teljes anyaga."⁽⁹⁴⁾

Az idézett jegyzőkönyvi bejegyzés utolsó mondatában foglaltak elrendelésére nem találtam eddig bizonyítékot. Az viszont tény, hogy Bán Imre a rendezés befejezése után közleményt írt: A gyöngyösi református egyházközség levéltára címmel.⁽⁹⁵⁾ A rendezett levéltári anyag volt a forrása: a Gyöngyösi templomper Bocskay István korában című kitűnő tanulmányának.

93. HML. XXVI-52/2. Kimutatás a gyöngyösi ált. gimn. és ált. iskolához való beosztásra, ill. foglalkoztatásra. Gyöngyös, 1946. aug. 4. 353/1945/46.

94. Gyöngyös város Református Lelkészi Hivatala. A gyöngyösi református egyház jegyzőkönyve 1898. III. – 1940. XII.; 504. p.

95. Egyháztörténet, 1943.; 389-405.

96. Csikesz Sándor Emlékkönyvek. II. köt. Debrecen, 1941.; 142-159.

97. Bán Imre idézett levele. 3.

2. A Gyöngyösi Városi Levéltár rendezése 1945 után

Bán Imre hozzám intézett levele szerint 1947/48-ban rendezte a "teljesen ömlesztett állapotban lévő városi levéltárat (ma az Egri Állami Levéltárban, az én mutatóimmal)..."⁽⁹⁷⁾

Levéltári mutatójának címe: Gyöngyös m. város levéltárának ideiglenes mutatója. A leltár két részből áll:

I. "Gyöngyös m. város levéltárának csomagjegyzéke). Terjedelme 9 gépelt oldal. A jegyzék végén ez áll: "Összeállítását befejeztem 1949. szept. 9-én Bán Imre sk. áll. gimn. tanár megb. rendező"

A csomagjegyzék az 1327-től 1944-ig terjedő időszakból származó, a második világháború pusztításai során megmaradt iratok adatait tartalmazza.

A jegyzéket Soós Imre nézte át, az iratoknak a Heves Megyei Közlevéltárba való beszállítása után. Ez 1950 után történt. Soós tintával feltüntette az iraton azon anyagok adatait, amelyek később előkerültek. Például bejegyzése szerint 1953. május 29-én 247 db addig elveszítettnek, vagy elpusztultnak vélt török nyelvű oklevél került elő.

A leltár II. része "Gyöngyös város levéltárának ideiglenes mutatója" címet viseli. Terjedelme 3,5 gépelt oldal A mutató felépítése a következő:

Középkor – XVI.-XVII. sz. XVIII. sz. – XIX. sz. első fele– Szabadságharc (1848-49) – Elnyomatás kora (1849-1867) – Örökemlékű vegyes iratok és közigazgatási iratok." Ezt követi az aláírás: "Gyöngyösön 1949. szept. 9-én Bán Imre áll. gimn. tanár. mb. levéltár-rendező."⁽⁹⁸⁾

Az idézett szövegből kiderül, hogy 1976-ban pontatlanul emlékezett a leltározás befejező évére, amely az idézett adat szerint nem 1948, hanem 1949 volt. Leltára rendkívül fontos levéltári segédlet Gyöngyös város 1944 előtti iratainak rendezéséhez. A rendezés 1950 után e dokumentum felhasználásával történt.

3. Könyvtárrendezői munkája

Bán Imrének, a régi magyar irodalom kiemelkedő tudósává való válásában alapvető volt, hogy a helyi református egyháznak és a ferences rendnek, főleg középkori anyagokban rendkívül gazdag könyvtára volt. Levéltári munkájával párhuzamosan rendezte a református egyház darabszámában nem nagy, de rendkívül értékes könyvtárát. E bibliotékáról: A gyöngyösi református egyház könyvtára a XVII. század 70-es éveiben című közleményében számolt be.⁽⁹⁹⁾

A volt ferencrendi könyvtár 1948-ban "államosított és helyéről kiköltöztetett anyagát kb. 16.000 kötetet" 1945 után rendezte, s "1953 áprilisában adta át az Országos Széchenyi Könyvtárnak".⁽¹⁰⁰⁾ Óriási türelemmel és szeretettel végzett rendezői munkájáról ő maga számolt be 1955-ben a Magyar Könyvszemlében. Rajta kívül e nagy munkát méltatta ké-

98. HML. V-101/B/427. Gyöngyös város iratai. – A Bán Imre által készített jegyzéket a rendezők a város iratai közé sorolták be, s ott található ma is, a fenti jelzet alatt.

99. Magyar Könyvszemle, 1940. 3. füzet. 242-250.

100. Bán Imre idézett levele.

101. Bán Imre: Az Országos Széchenyi Könyvtár Gyöngyösi Tudományos Könyvtára, Magyar Könyvszemle, 1955. 1-2. sz.; 144-146.

102. Misóczki Lajos: A gyöngyösi műemlékkönyvtár. In: Az Egri Múzeum Évkönyve. Agria. XVIII. Eger, 1981.; 209.

sőbb Misóczki Lajos is. Ezért tevékenysége e területéről nem írok⁽¹⁰¹⁾ Misóczki által dolgoztatásban feltárt összefüggések alapján: Bán Imrét méltán nevezhetjük a könyvtár második alapítójának.⁽¹⁰²⁾

III. Bibliográfiai kérdések

1977-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára kiadta addigi szakirodalmi munkásságát tartalmazó bibliográfiát. Tudomásom szerint azóta nem készült, illetve jelent meg ilyen összeállítás. Erre annál is inkább szükség lenne, mivel a nagy tudós pályája immáron befejezett, hisz 1990-ben elhunyt.

Kutatóasaim szerint az 1977-ben kiadott jegyzék, s a magyar irodalom történetéről 1972-től 1991-ig kiadott bibliográfiák sem teljesek Bán Imre munkássága vonatkozásában.⁽¹⁰⁴⁾ Az eddig publikált 1, 2, 3, 6, 7, 8. kötetek közül, a 6. kivételével mind tartalmaz tőle származó vagy rá vonatkozó adatokat. Hozzám intézett, idézett levelében, amelyben felsorolja Gyöngyösön keletkezett munkáit is, az alábbi megjegyzést tette: "Ezekon kívül jó néhány hagyományos kritikát írtam, felsorolásukat nem tartom szükségesnek." Szerintem azonban ezeket egy készülő, teljességre törekvő Bán Imre bibliográfiának tartalmaznia kell majd. Ezek összegyűjtését elkezdtem, s eddig az alábbi eddig nem regisztrált adatokat találtam: 1. Dezséri Bachó László: Gyöngyös a török hódoltság idejében. Heves Vármegye 1942. jan. 7.; 2. p.; 2. Dezséri Bachó László: Gyöngyös története 1526-ig. Heves vármegye, 1943. szept. 29.; 2.⁽¹⁰⁵⁾

IV. Adatok a családi háttérhez

Bán Imre tanári és tudományos munkájának a háttérében a kitűnő tanári testületen, könyvtárakon és levéltárakon kívül a nyugodt családi környezet állott. Feleségével kötött házasságából három gyermek származott: Ilona, 1937; Imre, 1941; Éva, 1945. Felesége, mivel nem állt munkába, családjának élhetett. Nem véletlenül mondta később, hogy eredményei fele feleségét illeti meg.⁽¹⁰⁶⁾

Károly Szecskó

Beiträge zu Gyöngyöser Jahren Imre Bán's (1930-1952)

Die Publikation, die sich hauptsächlich auf ihre archivischen Forschungen stützt, gibt bisher in der Fachliteratur nicht gekannte Angaben zu den Jahren des ausgezeichneten

103. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tanárainak munkássága. 8. Bán Imre. Szerkesztette és összeállította: Szénásy Barnáné, Ludányi Valéria. Debrecen, 1977.; 25 p.

104. Eddig még a magyar irodalomtörténet bibliográfiája 4. és 5. kötete nem jelent meg.

105. A fenti lapon kívül még át kellene nézni a Heves Megyei Lapokat is. Ezekben az években írt a fővárosban megjelenő Református Életbe és a Református Jövőbe is. Az említett bibliográfia összeállítója ezeket nem dolgozta fel. Ezen kívül át kell nézni az 1945 utáni helyi lapokat.

106. HML. XXVI-52/2 Kimutatás a gyöngyösi ál. gimn. és ált. iskolához való beosztásra ill. foglalkoztatásra. Gyöngyös, 1946. aug. 4.; 353/1945/46.

Kenners der alten ungarischen Literatur, die er in Gyöngyös als Lehrer im "Staatlichen István Koháry Gymnasium" von 1930-1952 verbrachte. Der Autor beschäftigt sich in seinem Studium mit Imre Bán's Lehrer- und gesellschaftlicher Tätigkeit. Er beweist vielseitig, daß man in der gegebenen Zeit auch auf dem Lande neben der alltäglichen Lehrertätigkeit auch wissenschaftliche Arbeit leisten konnte. Sein besonderes Glück war, daß er damals dazu in der Lehrkörperschaft, in der Stadt nicht nur die menschlichen Bedingungen hatte, sondern ihm die Bibliotheken und auch Archive zur Verfügung standen, die er zur entfaltung seiner wissenschaftlichen Tätigkeit brauchte.

SZECSKÓ KÁROLY
HEVES MEGYEI LEVÉLTÁR
H-3300 Eger
Mátyás király u. 62.